

INLEIDING

Amerongen is vanouds een kerspel, een kerkdorp van een regio. Verder wordt het getypeerd als een flankesdorp of flankengdorp. De aanwezigheid van een kasteel rechtvaardigt de naam kasteeldorp.

De eerste naam Amerungon (1126) is vermoedelijk van de Germaanse waternaam Amer, een natuurlijke waterloop, afgeleid. Amerongen zou dan vanaf de IJzertijd (800 v.Chr.) al een nederzetting zijn.

De bewoning bestaat in 1885 uit buurtschappen en dorpen. In verhouding was Amerongen in die tijd een groot dorp met min of meer stadsallures. Alleen Rhenen en Wijk bij Duurstede hadden een stedelijk karakter.

In het dorp Amerongen staan veel karakteristieke gebouwen, zoals de kerk, het kasteel en de streekeigen tabaksboerderijen en -schuren. Een deel van het dorp is als beschermd dorpsgezicht erkend.

De boerderijen in deze gemeente hebben het woon- en bedrijfsgedeelte onder één doorlopende kap, het zgn. hallenhuistype. Boerderijen met een rechthoekige plattegrond heten langhuisboerderijen. Is de plattegrond T-vormig dan wordt dit een T- of dwarshuisboerderij genoemd. Veel oude boerderijen in het dorp dateren uit de 19de eeuw. De meeste boerderijen zijn van functie veranderd.

Een uitvoerige beschrijving van de gebouwen in deze gemeente treft u in het boek: Amerongen, geschiedenis en architectuur, 1996 aan.

Rolstoel mogelijk, maar lange route is met steile beklimming. Korte route is vrijwel vlak en gaat via het dorp, maar er is wel hoogteverschil.

RA=rechtsaf, LA=linksaf, Raanh=rechts aanhouden en Laanh=links aanhouden. Gedateerd december 2025.

Start ingang kasteelterrein.

Met bus te bereiken met lijn 350 en haltes Dorp of Amerongse Berg.

De volgorde van de lange route is de beschreven route. Bij de lange en korte route is later te beslissen of men een km langer wil lopen.

De korte route begint ook bij de ingang van het kasteelterrein. Men gaat naar de kerk en voor deze LA en komt op de Hof nummer 7. De route vervolgen met nummer 8. Al dan niet met een km verlengen.

1 Het startpunt is bij de ingang van het kasteelterrein(zie boven).

KASTEEL

De kasteelheren speelden in het verleden een zeer belangrijke rol bij de ontwikkeling van het dorp en landschap. Het eerste kasteel hebben *Heynric Borre ende Dideric sijn broeder doen tymmeren* in 1286. Dit kasteel werd in 1673 in brand gestoken en van 1674-1678 o.l.v. kasteelvrouw Margaretha Turnor in de classicistische stijl herbouwd. Dat lukte ze aardig door *se nu wat kort op de hacke te zitten*. Bijzonder aardig aan het kasteel is o.a. de dubbele loopbrug naar de ingang van het kasteel. Dit kasteel is zeer waardevol en ademt een eeuwenoude sfeer uit. Het kasteel is bijzonder vanwege de renaissancetuin. Meestal zijn de tuinen omgevormd naar de Engelse

Ridderhofstad Amerongen in 1647.

landschapstijl, maar deze heeft zijn oude karakter behouden. In het park bevinden zich o.a. een prieel, vormbomen, een kindershuisje, kleine dierenbegraafplaats,

een fiere, oude eik en een rozentuin.

ORANJERIE

Rechts van het hek staat de oranjerie. Verder ziet u het toegangshek uit de 17de eeuw. Het hekwerk in de zijmuren naast het toegangshek is bij de komst van de eerste auto van de kasteelheer aangebracht. Tegenover de oranjerie staat een smeedijzeren lantaarn binnen een spijlenhek. Deze lantaarn is in 1919 geschonken aan graaf Van Aldenburg Bentinck in verband met zijn 40-jarig jubileum als Heer van Amerongen (1857-1940). Links van het hek staat de voormalige koetsierswoning.

2 Daarna richting kerk wandelen en bij het 1ste paadje RA naar beneden.

POMP EN RENTMEESTERHUIS

Tegen de gevel van de koetsierswoning ziet u een pomp met het jaartal 1845 in goud geschreven.

Het huis aan de andere kant van het wegje is het voormalige rentmeesterhuis van het kasteel. Hier woonde de rentmeester van het kasteel en hij had als taak de bezittingen van het kasteel te beheren.

3 Tot 1ste weggetje en La.

RIJKE HISTORIE

U staat hier op één van de mooiste punten van Amerongen met dorpsrand met o.a. het witgepleisterde Huize Oranjestein, de kerk, het kasteel en het landschap.

Opvallend is de hoge ligging van het dorp en de kerk. Deze zijn gelegen op hoge zandgronden. Dit is het afgespoelde zand van de stuwwal. Het kasteel ligt vele meters lager in het riviereengebied.

Richting kasteel ziet u links het gebouwencomplex met stallen en het koetshuis. Aan de grachtzijde van de stallen is een houten, unieke duiventil bevestigd. De duiven werden gehouden voor de duivenmest die in de tabaksteelt werd gebruikt. Tevens werden lekkere pasteitjes van duiven en andere gerechten gemaakt. Zeer fraai zijn verder de monumentale poort en de door grachten omgeven vestingmuren van verdedigingswerk, Het Bastion(foto).

4 Bij dit pad LA.

UITERWAARD

De uiterwaard bestaat hier uit rivierklei. Het zijn gronden die bestaan uit zand

en/of slibdeeltjes. Zand en slib werden dichtbij en fijne slibdeeltjes ver van de rivier in een rustig milieu afgezet. Dit laatste gebeurde hier bij de nu zware kleigronden. Bij een overstroming wordt nog steeds een zeer dun laagje slib afgezet.

KASTEEL LIEVENDAEL

Dit pad wordt Lievendaeltje genoemd en deze is vernoemd naar het verdwenen kasteel Lievendael. Dit kasteel t.p.v. het bosje werd ca. 1419 gebouwd en rond 1690 in bouwvallige staat gesloopt. De vorm van het kasteel was een vierkante woontoren of een klein kasteel. De oostelijke helft van de gracht is nog aanwezig. Het gehele gebied is een archeologisch monument.

ZANDVOORT

Bij de asfaltweg staat een huis dat de naam Zandvoort draagt. De oude naam Santfoort is samengesteld uit foort en sant. Een foort of voorde is een plaats in een beek of rivier die goed doorwaadbaar is. Dat kan zijn, omdat deze smal is of omdat men over een zandondergrond kan oversteken. Zo'n situatie was er in deze uiterwaard bij de percelen Santfoort. Hier kon men door een restgeul van de voormalige rivier oversteken.

5a Voor rolstoelgebruikers e.d. iets LA en gelijk RA. Voor N225 LA en verhaal/route bij Witte Huis vervolgen(5d).

5b Passeer weg Zandvoort en pad omhoog.

OUDE BEGRAAFPLAATS

U ziet de Oude Begraafplaats liggen. Deze is omstreeks 1827 aangelegd, omdat het

begraven van doden in de kerk werd

verboden. In 1874 werd het hekwerk geplaatst. Hier treft men grafmonumenten van de bewoners van het kasteel Amerongen aan. Verder komt er een lijkenhuisje en o.a. het graf van het

dochtertje van Jan Toorop (schilder, 1858-1928) voor. De Nieuwe begraafplaats werd in 1938 in gebruik genomen.

5c Voor het hek RA en aan de oostzijde bij een paadje RA tot het volgende hekwerk.

GALG

Binnen dit hekwerk zijn twee voetstukken van een galg te zien. De galg had vermoedelijk drie voetstukken. Hierop stonden stenen zuilen die boven met

elkaar waren verbonden met een ketting of een ijzeren staaf. Deze voetstukken zijn de stille getuigen van

Amerongen als Vrije en Hoge Heerlijkheid met een eigen rechtsbestuur. De 'heerlijke' mannen hadden toen het recht om lijfstraffen op te leggen als geseling, onthoofding en ophanging. Ter dood veroordeelden werden op een schavot en

in het openbaar bij het gemeentehuis terecht-gesteld. Als afschrikwekkend voorbeeld werden zij aan de galg 'tentoongesteld'.

Een dergelijke straf heeft hiervoor zover bekend niet plaatsgevonden. De galg stond op de zgn. Galgenberg in open terrein en tussen de boven- en benedenweg resp. de N225 en weg grens hellingbos/ kwelmoeras die in de Middeleeuwen al aanwezig waren.

Zie: landschapvanamerongen/Overig/ Via Regia.

De doodstraf werd in 1870 afgeschaft. Tegen de oostzijde van deze Galgenberg was de ijskelder van het kasteel ingegraven.

5d We lopen het paadje terug en aan het eind iets RA en aan deze kant van de N225 LA de Burg. Jhr. H. van den Boschstraat in.

HET WITTE HUIS

Op nr. 2 treft men een statig herenhuis uit 1844 aan dat in 1906 en in 1908 met lokalen werd uitgebreid. De lokalen zijn nu afgebroken en dit huis bleef tijdelijk als onderwijzerswoning in gebruik.

OUDE REMISE

Op de Burg. Jhr. H. van den Boschstraat treft u op nr. 3 de Oude Remise aan. Hier werden vroeger de paarden van de diligence gewisseld, het postverkeer van Utrecht naar Arnhem. De inrijpoorten zijn nog als ramen in de gevels te zien

DWARSHUISBOERDERIJ

Op nr. 5 (Vossenhof), 24-26 ('t Klooster), nr.11 en 13(Buitenlust) staan boerderijen van het type dwarshuis. De T-boerderijen op nr.5, 11 en 13 dateren uit de 19^{de}

eeuw, terwijl de boerderij op nr. 24-26 in de 18de eeuw werd gebouwd. Voor café-restaurant, het bruine café Buitenlust is in 1905 een houten veranda geplaatst.

6 Bij 1ste weg LA (Nederstraat).

Tekening van Anton Pieck vanaf hoek Zandvoort en Nederstraat.

NEDERSTRAAT

Het huis op de hoek en aan het Zandvoort 1 werd in 1659 en de aanbouw in 1836 gebouwd. Op het Huchtje (vroeger huggie) nr. 2-10 waren de huisjes van de

handwerkslieden die in meerdere woningen waren onderverdeeld. Deze woningen uit de 18de eeuw zijn gerestaureerd en tot drie woningen verbouwd. De pastorie op nr. 13 werd in 1841 gebouwd met aan de rechterzijde een recente aanbouw. De tuinmuren dateren uit de 18de eeuw en omsluiten een

aflopende tuin. Op nr. 7-9-11 werden omstreeks 1700 deze zgn. armenhuisjes gebouwd. De huizen van nr. 9 en 11 worden nu Napoleonhuisjes genoemd, omdat hier Franse militairen waren ingekwartierd.

7 Na kerk RA (Hof).

HUIZE ORANJESTEIN

Tegenover de kerk ziet u het witgepleisterde Huize Oranjestein, een appartementencomplex dat in het begin van de wandeling in de dorpsrand te zien is. Huize Oranjestein werd omstreeks 1881 als herenhuis gebouwd. Het werd vrij snel daarna een hotel, een verzorgingshuis, gevorderd door militairen, een herstellingsoord en tegenwoordig is het een appartementencomplex. Dit gebouw heeft diverse wijzigingen ondergaan. Zo zijn bijv. de serres en de rechtse vleugel toegevoegd.

HOF

De naam van de weg en het plein wordt Hof genoemd. In de 16de eeuw wordt dit plein nog *aen den hoff* genoemd. De naam hof is vrijwel zeker afkomstig van het hofstelsel, een beheersvorm uit de Middeleeuwen. Het is bekend dat in de omgeving van de kerk een hof (villa) heeft gestaan. Een hof bestond uit een centraal gebouw met bijbehorende gronden. Op deze gronden woonden horige boeren die goederen, zoals broodgraan en diensten aan de grootgrondbezitter leverden. Toen het economisch beter ging, werd voor de plichten geld afgedragen.

BOOM EN POMP

Vóór de kerk staat de Wilhelminaboom die ter gelegenheid van de inhuldiging van

koningin Wilhelmina werd geplant. Tevens staat er een sierlijke gietijzeren pomp. Vroeger stond er een muziektent op dit terrein.

ANDRIESKERK

In Amerongen wordt in 1126 voor het eerst de aanwezigheid van een kerk vermeld. Dat betreft de St. Pieterskerk die in 1616 werd gesloopt. De Andrieskerk is een laatgotische pseudobasiliek en de toren is van het Utrechtse type. De Andrieskerk is in de tweede helft van de 15de eeuw gebouwd uit een Romaanse kerk (13de eeuw). Van deze kerk is tufsteen

De Andrieskerk vanaf de Nederstraat.

in de huidige kerk verwerkt. Met de bouw van de toren werd in 1527 begonnen. Het interieur van deze kerk is bijzonder mooi met o.a. rouwborden en symbolen. Verder zijn er wandschilderingen van de Boom van Jesse op een triomfboog, de heilige Cunera, bisschop Erasmus en de heilige

Christoffel. Het koorhek, de preekstoel, het doophek en de banken van de ambtsdragers zijn eind 17de eeuw geplaatst. Het Bätz-Witte orgel werd in 1862 in gebruik genomen. In de zomermaanden is de kerk soms opengesteld.

'HOFFELIJKE' BEBOUWING

De weg Hof heette Heerenstraat, wat aan de deftige huizen is te zien. Het voormalige raadhuis is in 1951 gebouwd naar model van het rechtshuis uit de 17de eeuw. De oude woningen aan de noordzijde van dit marktplein zijn schilderachtig.

LIEVENDAAL

De naam van het park Lievendaal is afkomstig van het witte herenhuis Lievendaal. Het huis werd in 1880 gebouwd voor bewoning, maar in 1890 tot hotel omgebouwd. Nu is er een architectenbureau en woning in gevestigd.

8 Op Hof RA en links langs het Huis Lievendaal en Laanh.

TABAKSTEELTMUSEUM

Het museum staat links en is in een oude, verplaatste tabaksschuur gevestigd. Dit museum toont diverse aspecten

van de tabaksteelt. Buiten treft u een tabaksveldje (een perk) aan met in de zomerperiode tabaksplanten.

NAPOLEONSCHUUR

Rechts staat de Napoleonschuur, die in 1806 werd gebouwd. Deze is gebruikt voor opslag van tabak, als waag en voor inkwartiering van Franse militairen.

De Napoleonschuur in 1980.

9 Op weg LA.

BURG.JHR.H. VAN DEN BOSCHSTRAAT

Dwarshuisboerderij op nr. 37-37A dateert uit het begin 19de eeuw. Op nr.39 staat de voormalige boerderij De Zonnehoeve die in 1861 is gebouwd. Langhuisboerderij op nr. 55 is een zeer gaaf voorbeeld van een tabaksboerderij. Het woonhuis van een dergelijke boerderij is direct verbonden met de tabaksschuur. Achter de boerderij staat een schuurberg. De tabaksschuur op nr. 72 heeft een houten inrijpoort. In 1832 werd op nr. 74-76 een schuur gebouwd, die in 1857 werd verbouwd tot twee woningen. Rond 1890 werd één van deze woningen omgebouwd tot winkelpand. Op nr. 69-71 staat een langhuisboerderij die in 1883 is gebouwd. Op nr. 73-77 staat een tabaksschuur met een voorhuis, die rond 1775 is gebouwd. Bij het verbouwen

tot woonhuis is een deel van de schuurwand weggenomen.

Langhuisboerderij op nr. 92 is in 1882 uit een tabaksschuur ontstaan. In de Burg. Jhr. H. van den Boschstraat staat de verplaatste (molen Maallust). Deze molen werd als bovenkruier in 1830 gebouwd. De kap met wieken verdween in 1938. De molen is soms te bezoeken.

10 Na de molen RD tot Burg. Jhr. H. van den Boschstraat 125. Korte route bij molen LA en LA(Overstraat) en bij hek kasteelterrein RA naar ingang kasteel. Eventueel RA verder via 12b.

Het verplaatsen van de molen in 2008.

KLOKGEVEL

Het huis op nr. 125 werd in 1886 als schuur gebouwd en twaalf jaar later tot huis met een klokgevel verbouwd. Tegenover dit huis staat een witgepleisterde schuur uit 1879 met rode dakpannen. De zijmuren volgen de straat. Het gevolg daarvan is dat de voorkant van de schuur smaller is dan de achterkant.

11 Scherp LA de Utrechtse-straatweg in.

GRENSPAAL

Net voor de verbouwing staat rechts een grenspaal. In 1767 werd een *Houte pael tusschen de Jurisdicctie van Amerongen en Leersum te stellen een nieuwe steene paal.*

OUDE BOERDERIJ

Op nummer 41, 37, 26 en 9 staan boerderijen uit de negentiende eeuw. Het woon- en bedrijfsgedeelte bevindt zich bij deze onder één dak. De plattegrond is rechthoekig en het zijn daarom langhuisboerderijen. De boerderij op nr. 37 was opgedeeld in twee boerderijen. Bijzonder aardig is dat op nr. 39 een waterpomp stond die ook door perceel nr. 37 werd gebruikt. Aangezien er maar één zwengel was, was er een gat in de muur gemaakt om te kunnen pompen.

OVERSTRAAT

De Overstraat was vanaf de middeleeuwen al de bovenweg van de Heerweg (zie: landschapvanamerongen.nl/Overig/Via Regia), de hoofdstraat van

Overstraat (1790-1850) met tabaksschuur met staande luiken.

Amerongen. Aangezien de oude bebouwing hier aan de weg grenst, wordt het beeld van een stad uit de acht- en 19de eeuw weerspiegeld. Vrijwel zeker

De houtopslagplaats op nr. 56 is in 1905 gebouwd en heeft zijn functionele karakter behouden. Op nr. 39 staat een boerderij vermoedelijk uit de 17de eeuw met links een latere aanbouw. Het pand 't Boeckhuys op nr. 20-22 werd als schuur gebouwd en in 1888 tot woning verbouwd. De winkelpui dateert van ongeveer 1893. Het herenhuis Lindenhof op nr. 27 werd in 1841 gebouwd. Hier stond vroeger een dwarshuisboerderij. Op nr. 25 staat het voorname huis Hoogerwerf. Rond 1810 kreeg de voorgevel het huidige karakter. Hier heeft dhr. Hans Wiegel gewoond. Het Hartenhuis op nr. 16 is waarschijnlijk in de 18de eeuw gebouwd. Het woonhuis was het rechterdeel van het pand en links bevond zich de werkplaats, een smidse. Het huis op nr. 14 dateert uit eind 17de eeuw, maar door diverse verbouwingen kreeg het een ander karakter.

Op nr. 21-23a staat De Posthoorn op een uithangbord vermeld. Het gebouw dateert uit de 2de helft van de 18de eeuw en was een logement.

Op nr. 3-5 en 2 ziet u een dwarshuis- en op nr. 6 een zeer oude langhuisboerderij. Deze panden hebben duidelijk een andere functie en uitstraling gekregen.

12 Na Overstraat nr. 6 RA het half verharde plein in en naar ingang kasteel-

terrein en daar RA (Drostestraat). Hier keuze om nog 1km te wandelen.

DROSTESTRAAT

Op nr. 23-25 staat de voormalige stoomzuivelfabriek, maar deze is diverse keren verbouwd en daarbij is de schoorsteen verdwenen.

Het Drostehuis bevindt zich op nr. 27. Hier woonde de drost, die met schout en schepenen het bestuur van het Gerecht Amerongen vormde. Op nr. 31 staat een langhuisboerderij.

STENEN PAAL

De Lekdijk werd voor het onderhoud in met palen begrensde stukken verdeeld. Bezat men veel grond in de polder dan kreeg men in verhouding een groter

deel van de dijk om te onderhouden. De paalnummering met nummer begon vanaf deze dijkpaal uit de 18de eeuw. Bij de voorlaatste verzwaring van de dijk zijn de genummerde palen langs de weg op de dijk niet herplaatst.

DEN ROODEN LEEUW

De ongelijke kruising van wegen wordt de Kromme Hoek en in het verleden *Crommenhoeck* genoemd. Hier was het logement met stalhouderij *Den Rooden Leeuw*, wat u op het fraaie uithangbord staat en als *Er is goed.....* boven de ingang

aangegeven.

De pittoreske schuur daar tegenover werd als stalling voor o.a. de postkoets gebruikt. De schuur is gerestaureerd. Daarbij zijn de hoge inrijdeuren aan de voor- en achterzijde bewaard gebleven. De herberg is ouder dan 1794.

13 Na Den Rooden Leeuw RA en links aanhouden naar Kersweg nr. 28.

DONKERSTRAAT

Op de hoek Kersweg en Donkerstraat staat een langhuisboerderij die begin 19de eeuw is gebouwd. Gezien de achtergevel heeft deze een agrarische functie gehad.

RODENSTEIN

Op nr. 28 staat dwarshuisboerderij Rodenstein. De naam verwijst naar *Roodesteyn*, een huis dat westelijk van deze boerderij heeft gestaan en vermoedelijk in de 18de eeuw is verdwenen. De naam is een samenstelling

van roden en steen. Roden of raden betekent ontginnen uit bos en is verwant aan rooien.

De oude woning werd van steen gebouwd. De huidige boerderij heeft een aanbouw met onderdoorgang. Deze is in de 18de eeuw gebouwd en in 2001-2002 gerestaureerd.

TABAKSSCHUUR

De tabaksschuur op nr. 28A werd rond 2002 omgevormd tot woonhuis. De hank is in de woonkamer gehandhaafd. De verbouwde tabaksschuur is van 1808. De puntgevels bestaan uit steen en de zijgevels uit houten wanden met hangende luiken.

14 Daarna 1ste weg RA(Rijnstraat).

SCHUUR EN BOERDERIJ

De boerderij op Rijnstraat 12 is een mooi voorbeeld van een boerderij die vanuit een schuur is ontstaan.

15 Bij 1ste weg RA (Van Reede Ginckellaan).

VAN REEDE GINCKELLAAN

Op de hoek en op nr. 21 staat het vooroorlogse Kastanjehof. Bijzonder aardig aan dit huis zijn de Ionische zuilen en de met dektegels beklede topgevel.

16 Aan het eind LA (Donkerstraat)

DONKERSTRAAT

Op Donkerstraat nr.22 staat een langhuis-boerderij uit de 19de en op nr. 20 uit de 18de eeuw. In de zitkamer van nr. 20 is een hank, een houten raamwerk aanwezig. Hierin werden spijlen (lange stokken) met tabaksbladeren opgehangen.

17 De 1ste weg Ra (Gasthuisstraat) naar ingang van kasteelterrein.

GASTHUISSTRAAT

De Bylerhof op nr. 14-18 is in de laatste kwart van de 17de eeuw gebouwd. Het waren oorspronkelijk drie huisjes die bestemd waren voor weduwen van personeelsleden van kasteel Amerongen. Deze zgn. Weduwenhuisjes zijn de oudste arbeiderswoningen in Amerongen. Op nr. 7 treft u een school aan. Het is bekend dat hier in 1579 al een dorpschool stond. Het huidige gebouw heeft een 'onderbouw' uit 1867 en een 'bovenbouw' uit 1897. Gasthuisstraat nr. 1-3 is altijd een woonhuis in de vorm van een boerderij

Geweest. Op nr. 2-2a staat een mooie boerderij met o.a. dubbele schuurdeuren en stalvensters.

De korte route.

Vanaf ingang kasteelterrein richting kerk lopen en 1ste weg LA(Hof), vervolgen met nr. 8. Bij de molen LA en daarna weer LA(Overstraat) en bij tekst Overstaat RD, enz.

Verantwoording zie:
landschapvanamerongen/Boek/
Bescryvinge van Ameronghen en
Overberg in verantwoording.